

Aleksander Czerski

Pytania i odpowiedzi prawne

Palestra 9/12(96), 73-74

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W tych warunkach, ponieważ na skutek aktu darowizny-działów z chwilą śmierci darującego stają się te działy prawdziwymi działami spadku, a dzieci obdarowane spadkobiercami, więc do takiej sytuacji będzie mieć zastosowanie art. LX § 2 przep. wprov. k.c. A zatem powyższe gospodarstwo może być podzielone pomiędzy spadkobierców bez zachowania podstawowej normy obszarowej, skoro spadkobiercy ci użytkują osobiście wydzielone części tego gospodarstwa.

PYTANIA I ODPOWIEDZI PRAWNE

PYTANIE:

Czy jest nieważny testament sporządzony w trybie art. 951 k.c., jeżeli spisująca testament osoba urzędowa nie mogłaby być świadkiem testamentu w myśl art. 957 k.c.?

Zgłaszający to pytanie adw. W. Kamiński z Kalisza pisze, że z punktu widzenia celu przepisu art. 957 k.c. tym bardziej powinna być wyłączona — pod rygorem nieważności testamentu — spisująca ten testament osoba urzędowa, jeżeli jest ona w bliskim stopniu spokrewniona (spowinowacona) ze spadkobiercą (zapisobiercą), skoro rola jej, jako aktywnej, jest przecież ważniejsza od roli świadka.

Z drugiej jednak strony jeżeli ustawodawca chce, by naruszenie przepisów o wyłączeniu obwarować sankcją nieważności, to czyni to wyraźnie (por. art. 369 pkt 4 k.p.c. — w przeciwieństwie do prawa o notariacie, które takiej sankcji nie przewiduje, albo do k.p.a., według którego naruszenie przepisów o wyłączeniu daje tylko podstawę do wznowienia postępowania w myśl art. 127 § 1 pkt 3).

Osobiście adw. Kamiński opowiada się za odpowiedzią pozytywną na postawione na wstępie pytanie. Wydaje się, że nieważność można by tu wywodzić z ogólnego przepisu art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 21 § 1 pkt 1—3 k.p.a. (wyłączenia tu przewidziane odpowiadają z pewną nadwyżką artykułowi 957 § 1 k.c.).

W konkretnym wypadku spisujący testament przewodniczący prezydium był ojcem spadkobiercy testamentowego.

ODPOWIEDZ:

Niewątpliwie tego rodzaju testament byłby nieważny. Przemawia za tym *ratio legis* art. 957 k.c. Skoro bowiem art. 957 k.c. przewiduje w związku z art. 958 k.c. nieważność testamentu ze względu na bliskie pokrewieństwo lub powinowactwo świadków z dziedzicem testamentowym lub z zapisobiercą to tym bardziej byłby nieważny testament spisany przez osobę urzędową będącą w stosunku pokrewieństwa lub powinowactwa w stopniu przewidzianym w art. 957 k.c. z dziedzicem testamentowym lub zapisobiercą.

Rola świadków przy testamencie jest bierna, a rola osoby urzędowej spisującej testament w protokole jest aktywna.

Jeżeli obecny przy sporządzaniu testamentu — jako świadek — bliski krewny lub powinowaty dziedzica bądź zapisobiercy już przez samą swoją obecność może krępować swobodę oświadczenia woli testatora, to o ileż bardziej sporządzanie protokołu oświadczenia woli testatora przez osobę urzędową, będącą w bliskim

stopniu pokrewieństwa lub powinowactwa z dziedzicem bądź zapisobiercą, zagraża prawidłowemu i odpowiadającemu rzeczywistości ujęciu woli testatora w tym protokole (w sensie korzystniejszym od treści złożonego oświadczenia woli a nawet w sensie wręcz jego zniekształcenia).

Obawa taka jest całkowicie uzasadniona, skoro — jak to wyjaśnił Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dn. 1.IV.1953 r. I C 180/53 (PiP nr 12 z 1953 r.) — „osoba urzędowa spisująca testament w trybie art. 80 prawa spadkowego musi w każdym razie odegrać czynną rolę przy spisywaniu tego testamentu. Przepis art. 80 prawa spadkowego wymaga, by wola spadkodawcy została podana ustnie do wiadomości osoby urzędowej, by osoba spisała tę wolę, a więc przynajmniej w zasadzie decydowała o sformułowaniu treści protokołu”.

Prof. Jan Gwiazdomorski w „Zarysie prawa spadkowego” (wydanie 1961 r.) w poruszonej w pytaniu prawnym kwestii pisze na str. 193/194:

„Ponieważ organ rady narodowej, do którego wiadomości spadkodawca podaje ustnie swoją wolę, jest kwalifikowanym świadkiem przy sporządzaniu testamentu, przeto od działania w charakterze takiego organu są wykluczone osoby, które nie mogłyby być na podstawie art. 86—88 pr. spadk. przy sporządzaniu danego testamentu świadkami”.

Ponadto przez analogię prof. Gwiazdomorski powołuje art. 23 pr. o not. (obecnie art. 31). Sądzę, że nader istotne jest powołanie przez analogię art. 23 pr. o not. w dawnej redakcji, a to w związku z orzeczeniem Sądu Najwyższego z dnia 21.I. 1956 r. w sprawie II Cr 975/55 (PiP nr 5/6 z 1956 r., str. 1076), w którym to orzeczeniu Sąd Najwyższy stawia na równi działalność przewodniczącego prezydium rady narodowej w zakresie art. 80 § 1 pr. spadk. z działalnością notariusza.

Sporządzenie testamentu jest czynnością cywilnoprawną. Kodeks cywilny traktuje jednakowo pod względem skutków prawnych testamenty sporządzone przez notariuszy i testamenty sporządzone przez osoby urzędowe wymienione w art. 951 § 1 k.c. W obu wypadkach notariusze bądź wymienione osoby urzędowe występują przy sporządzaniu testamentów jako osoby urzędowe, których czynności mają znamię wiary publicznej.

Z zestawienia art. 950 z art 951 § 1 k.c. wynika, że sporządzenie testamentu może być powierzone bądź notariuszowi, bądź osobie urzędowej wymienionej w art. 951 § 1 k.c., jako czynność o charakterze aktu notarialnego. Stąd wniosek, że przepisy wiążące notariusza mają zastosowanie również w stosunku do osób wymienionych w art. 951 § 1 k.c., czyli — jak w omawianym wypadku — w art. 31 pr. o not. (jednolity tekst: Dz. U. z 1963 r. Nr 19, poz. 106), który zakazuje notariuszom dokonywać czynności dotyczących m. in. bliskich krewnych i powinowatych w wymienionym w tym artykule stopniu.

Wydaje się więc, że odpowiedź pozytywna na zawarte w pytaniu adwokata Kamińskiego zagadnienie prawne nie może budzić wątpliwości.

ALEKSANDER CZERSKI